

УДК 351.86.071(479.22+574+540)
DOI 10.32999/ksu2307-8049/2019-2-5

ДОСВІД АДМІНІСТРУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ СУБ'ЄКТАМИ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ ГРУЗІЇ, КАЗАХСТАНУ ТА ІНДІЇ

Мельник Сергій Миколайович,
кандидат юридичних наук,
начальник військово-юридичного факультету
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
msn7777@ukr.net
orcid.org/0000-0002-3243-276X

Мета статті полягає в тому, щоб на підставі системного аналізу основ правової регламентації діяльності, узагальнення практики функціонування висвітлити досвід адміністрування національної безпеки й оборони, який накопичили органи військового управління Грузії, Казахстану і Індії.

Методи, які застосовувалися у процесі виконання статті, базувалися на діалектико-матеріалістичному підході, що дало змогу визначити передумови формування національних моделей адміністрування національної безпеки й оборони Грузії, Казахстану, Індії. Також було застосовано історико-правовий метод (для висвітлення історичних передумов розбудови системи державних силових органів у державах, що розглядаються), структурно-функціональний метод (для визначення особливостей організаційно-функціональної розбудови суб'єктів військового управління Грузії, Казахстану та Індії), поєднання диференціації й інтеграції (дозволив здійснити розмежування компетенції найважливіших інституцій у Грузії, Казахстані та Індії, які виконують схожі завдання з метою забезпечення державної безпеки та підтримання належного рівня обороноздатності держави), метод теоретико-правового прогнозування (для обґрунтування перспективних завдань юридичної науки у частині подальшого дослідження позитивного зарубіжного досвіду організації діяльності органів забезпечення національної безпеки й оборони з метою перспективного впровадження в національну практику України).

Результати наукового розроблення обраної тематики показали, що на сьогодні в таких державах, як Грузія, Казахстан і Індія, адміністрування забезпечення національної безпеки й оборони здійснюється розгалуженою системою органів військового управління. Серед них найбільш важливою інституцією є збройні сили держави, які беруть на себе основне навантаження у частині збройного захисту державного суверенітету, територіальної цілісності і силової протидії тероризму.

Висновки. Доктринальне розроблення вітчизняними науковцями моделей адміністрування національної безпеки й обороноздатності як союзницьких Україні держав пострадянського простору, так і розвинених держав Південної Азії є чинником накопичення систематизованої інформації, яка підлягає використанню у процесі реформування національної системи забезпечення державної безпеки й оборони України. У зв'язку із цим перспективним напрямом наукових розроблень для вітчизняних фахівців є вироблення пропозицій щодо запозичення і впровадження кращого зарубіжного досвіду в національну практику функціонування сектору безпеки й оборони України. Особливо цікавим у зазначеному відношенні є досвід управління відповідними структурами, організаційно-правового забезпечення їхньої діяльності, визначення юридичних підстав застосуванням сил і спеціальних засобів.

Ключові слова: Україна, суб'єкти забезпечення національної безпеки й оборони, тероризм, державний суверенітет, організаційно-правові засади діяльності сектору безпеки й оборони, територіальна цілісність, збройний конфлікт.

EXPERIENCE OF ADMINISTRATION OF NATIONAL SECURITY AND DEFENCE BY SUBJECTS OF MILITARY ADMINISTRATION OF GEORGIA, KAZAKHSTAN AND INDIA

Melnyk Serhii Mykolaiovych,
PhD in Law,
Head of the Military Law Faculty
Yaroslav Mudryi National Law University
msn7777@ukr.net
orcid.org/0000-0002-3243-276X

Purpose of this article is to highlight the experience of national security and defense administration accumulated by military administration agencies of Georgia, Kazakhstan and India on the basis of a systematic analysis of the bases of the legal regulation of the activities and the generalization of the practice of functioning.

Methods used during the process of writing the article were based on dialectical and materialistic approach, which enabled to determine the background for the formation of national models of national security and defense administration of Georgia, Kazakhstan and India. Also, historical and legal method (for highlighting the historical background for development of the system of governmental law enforcement agencies in the states mentioned) was used, structural and functional method (for identifying the features of organizational

and functional development of military administration subjects of Georgia, Kazakhstan and India), combining of differentiation and integration (allowed to differentiate the competence of most important institutions in Georgia, Kazakhstan and India, which perform similar tasks in order to ensure state security and to maintain a proper level of defense capability of the state), method of theoretical and legal forecasting (for grounding the perspective tasks of legal science concerning further research of positive foreign experience in organizing the activities of the bodies ensuring national security and defense, in order to introduce it into the national practice of Ukraine).

Results of the scientific research of the topic selected have shown that today, the administration of ensuring national security and defense in Georgia, Kazakhstan and India is performed by the extensive system of military administration bodies. Among them, the most significant institution is the armed forces of the state which take the main responsibility in the area of armed protection of state sovereignty, territorial integrity and forceful counteraction against terrorism.

Conclusions. The doctrinal development of models of national security and defense capabilities of both Ukraine's allies of the post-soviet counties and developed states of the South Asia by the national scientists is a factor of the accumulation of systematic information that is to be used in the process of reforming the national system of ensuring state security and defense of Ukraine. In this view, the promising direction of scientific development for the national specialists is the elaboration of proposals on borrowing and implementing the best foreign experience into the national practice of Ukraine's security and defense sector functioning. Particularly interesting in this regard is the experience of governing relevant structures, organizational and legal support of their activity, the definition of legal grounds of the use of force and special means.

Key words: *Ukraine, subjects of ensuring national security and defense, terrorism, state sovereignty, organizational and legal principles of security and defense sector activities, territorial integrity, armed conflict.*

1. Вступ

Починаючи з 2014 р. в Україні триває реформування системи державних органів, на які покладено завдання здійснювати забезпечення національної безпеки держави та підтримання належного рівня обороноздатності. В умовах напруженої військово-політичної ситуації у східноєвропейському регіоні, окупації Автономної Республіки Крим, необхідності проведення спеціальної Операції об'єднаних сил у східних областях України, адміністрування діяльності органів військового управління потребує не лише оптимального правового підґрунтя, а й виваженого управлінського підходу та врахування кращого зарубіжного досвіду. У зазначеному контексті однією з важливих заповорок оптимізації діяльності інституцій забезпечення національної безпеки й оборони України, перш за все Збройних Сил України, є запозичення і впровадження кращого зарубіжного досвіду організації діяльності органів забезпечення державної безпеки і підтримання обороноздатності держави. Відповідно, важливим завданням вітчизняної юридичної науки є комплексне наукове розроблення аспектів, які характеризують адміністрування національної безпеки і обороноздатності в державах, які у процесі сучасного державотворення змогли розбудувати ефективну систему управлінсько-правового забезпечення діяльності інституцій, які відповідають за національну безпеку й обороноздатність країни.

Беручи до уваги ту обставину, що Україна була і залишається одним із найбільших прибічників мирного співіснування держав у світі, актуальним є налагодження партнерських відносин із питань безпеки та оборони з багатьма країнами світу, що відкриває можливість для вивчення зарубіжного досвіду організації і функціонування силового блоку держави. На рівні національного законодавства України такі програмні документи у сфері забезпечення національної безпеки й оборони, як Концепція розвитку сектору безпеки й оборони України, а також Стратегічний оборонний

бюлетень, передбачають, що налагодження співпраці із зарубіжними правоохоронними органами, а також військовими структурами, які забезпечують обороноздатність і державну безпеку, є важливими умовами зміцнення національної системи безпеки й підтримання обороноздатності (1), (2).

Метою дослідження є висвітлення досвіду адміністрування національної безпеки й оборони, який накопичили органи військового управління Грузії, Казахстану і Індії.

Досягнення сформульованої мети передбачає виконання таких **науково-дослідницьких завдань**:

визначити історичні умови розвитку державності Грузії, Казахстану та Індії, які найбільше вплинули на формування системи адміністрування національної безпеки й оборони суб'єктами військового управління вказаних держав;

окреслити коло суб'єктів військового управління, які здійснюють адміністрування національної безпеки й оборони у Грузії, Казахстані, Індії;

охарактеризувати основні напрями функціонування суб'єктів військового управління Грузії, Казахстану, Індії, які виконують завдання управлінсько-правового забезпечення національної безпеки й оборони;

визначити перспективні напрями наукового розроблення зазначеної тематики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій науковців, у центрі уваги яких були питання функціонування системи органів забезпечення національної безпеки та обороноздатності України і зарубіжних держав, дозволяє констатувати недостатній рівень висвітлення досвіду діяльності уповноважених органів і служб іноземних держав у напрямі забезпечення національної безпеки й оборони. Науковий доробок В. Богуцького, М. Тищенко та Є. Григоренка, які розробляють питання функціонування системи військової адміністрації України з урахуванням зарубіжного досвіду, а також зміст наукових праць О. Коломоець, Л. Коротаєва, Д. Талалая

дозволяє поглибити спектр наукового розроблення досвіду функціонування суб'єктів забезпечення національної безпеки й оборони Грузії, Казахстану та Індії, а саме – дослідити адміністрування національної безпеки й оборони зарубіжних держав. Це підтверджує науково-практичну доцільність подальшої наукового розроблення означених аспектів.

Методи дослідження. Науковий аналіз досвіду адміністрування національної безпеки й оборони зарубіжних держав став можливим завдяки застосуванню системи методів наукового пізнання. Методологічною основою розроблення став діалектико-матеріалістичний підхід, що дозволило визначити передумови формування національних моделей адміністрування національної безпеки й оборони Грузії, Казахстану, Індії. Історико-правовий метод використовувався для висвітлення історичних передумов розбудови системи державних силових органів у державах, що розглядаються. Структурно-функціональний метод дозволив визначити особливості організаційно-функціональної розбудови суб'єктів військового управління Грузії, Казахстану та Індії. Метод поєднання диференціації і інтеграції дозволив здійснити розмежувати компетенцію найважливіших інституцій у Грузії, Казахстані та Індії, які виконують схожі завдання з метою забезпечення державної безпеки та підтримання належного рівня обороноздатності держави. Метод теоретико-правового прогнозування було застосовано для обґрунтування перспективних завдань юридичної науки у частині подальшого дослідження позитивного зарубіжного досвіду організації діяльності органів забезпечення національної безпеки й оборони з метою перспективного впровадження в національну практику України.

2. Поняття адміністрування національної безпеки й оборони та історичні умови формування системи суб'єктів військового управління Грузії, Казахстану та Індії

Адміністрування національної безпеки й оборони є складним і багатоступеневим процесом, який являє собою управлінський вплив посадових осіб і органів влади, які у відповідності до законодавства уповноважені приймати рішення про організацію діяльності системи органів військового управління задля успішного виконання покладених на них завдань і функцій. У переважній більшості розвинених державах сучасного світу адміністрування питань забезпечення національної безпеки і підтримання високого рівня обороноздатності покладається на суб'єкти військового управління. М. Тищенко та В. Богуцький під «суб'єктами» військового управління пропонують розуміти конкретні органи військового управління, їхніх посадових осіб, які виконують управлінські функції і наділені для цього відповідними повноваженнями (Тищенко, Богуцький. 2014: с. 69). Головною системоутворюючою ланкою системи суб'єктів військового управління є збройні сили і органи забезпечення національної (державної) безпеки.

Слід зазначити, що система адміністрування національної безпеки й оборони роз-

винених країн, які було обрано у центр нашої уваги, формувалася в різних історичних, соціально-економічних і геополітичних умовах. Так, сектор безпеки й оборони дружніх Україні Грузії і Казахстану було сформовано на основі організаційно-функціональної моделі забезпечення державної безпеки й обороноздатності, яку було сформовано у часи існування СРСР. Разом із тим кожна з держав за останню чверть століття накопичила власний національний досвід організаційно-правового забезпечення розбудови військової організації. Зокрема, модель забезпечення безпеки й оборони Грузії формувалася за умов стрімких соціально-політичних і економічних перетворень, а також збройних конфліктів у Південній Осетії та Абхазії 1993 р. та 2008 р., також за умов консультативної і організаційної допомоги НАТО як організації і, зокрема, США.

У свою чергу, модель адміністрування державної безпеки й оборони Казахстану будувалася останні два десятиліття з огляду на радянський досвід у структурно-функціональному відношенні. Разом із тим головні завдання адміністрування національної безпеки й оборони республіки формувалися навколо забезпечення економічної безпеки держави й мирного співіснування з державами-сусідами. На тлі того, що Казахстан із кожним роком усе більше набирає соціально-економічну вагу в Азіатському регіоні, зазначене завдання є одним із найважливіших.

Що стосується Індії, то слід зазначити, що модель адміністрування національної безпеки й забезпечення обороноздатності держави є багато у чому унікальною. Причини цього вбачаються, по-перше, в тому, що Індія є державою з ядерною зброєю і власною ядерною програмою. По-друге, для суспільства Індії історично притаманний значний рівень міжетнічної і релігійної конфліктності. По-третє, адміністрування оборонною організацією держави тривалий час здійснюється з урахуванням загрози реального військового протистояння з Пакистаном.

3. Діяльність суб'єктів військового управління Грузії, Казахстану і Індії в напрямі адміністрування національної безпеки й оборони

Ураховуючи зазначені особливості, першою державою, яка потрапляє в ореол нашої уваги, є один із найголовніших партнерів України – **Грузія**. На сьогодні суб'єкти військового управління Грузії функціонують у напрямі забезпечення національної безпеки й оборони згідно із чинною Концепцією національної безпеки Грузії від 21.12.2011 р. (4). У відповідності до документу основними загрозами національної безпеки є: окупація окремих територій Грузії, корупція, економічні ризики, тероризм, кібербезпека, енергетична безпека, екологічні проблеми, організована транснаціональна злочинність, демографічний спад, проблематика інтеграції етнічних меншин у політичне, економічне та соціальне життя країни через незнання грузинської мови та ін. Відповідно, діяльність суб'єктів військового управління є первинною і головною умовою забезпечення національної без-

пеки й оборони. Основним органом військового управління у Грузії, який відповідає за забезпечення державної безпеки, є Міністерство оборони (МО) і Міністерство внутрішніх справ (МВС), якому підпорядковується Держане агентство безпеки і Контртерористичний центр (Талалай, 2014: 33). Підрозділи МО та МВС діють у чіткій координації між собою. Залучення збройних сил до виконання завдань національної безпеки в мирний час не передбачено, але в разі необхідності військові підрозділи можуть бути застосовані з метою відвернення загрози військового вторгнення, загрози суверенітету і територіальній цілісності. Слід зауважити, що у Грузії на теперішній час ведеться робота, спрямована на реформування організаційно-правового механізму адміністрування діяльності силового блоку задля забезпечення національної безпеки й оборони.

Важливим для України може бути і досвід адміністрування національної безпеки й оборони **Казахстану**, з яким наша держава історично перебуває в тісних політико-економічних взаєминах. Під час розгляду забезпечення національної безпеки в Казахстані привертає на себе увагу те, що, на відміну від більшості інших країн, об'єктами національної безпеки є особа, її права і свободи, суспільство, його матеріальні і духовні цінності, держава, її конституційний лад, незалежність і територіальна цілісність (Каратаєв, 2009: 140). У свою чергу, умови і ризики, які тим чи іншим чином перешкоджають реалізації національних інтересів або створюють загрозу порушення прав і свобод, вважаються загрозою національній безпеці Республіки Казахстан (НБ РК).

Основним законодавчим актом, який регламентує адміністрування національної безпеки Казахстану, є Закон Республіки Казахстан «Про національну безпеку Республіки Казахстан» від 26.06.1998 р. № 233-І. У відповідності до положень зазначеного акта забезпечення національної безпеки здійснюється у чотирьох основних формах: прогнозування і виявлення загроз національній безпеці, розроблення і здійснення комплексу оперативних і довготривалих дій із попередження і нейтралізації загроз національній безпеці, постійне підтримання в бойовій готовності військових сил забезпечення національної безпеки, участь у забезпеченні загальної і регіональної безпеки. Основним органом, який здійснює управління у сфері національної безпеки Казахстану, є Комітет національної безпеки (КНБ), який після розпаду СРСР був утворений після ліквідації системи органів державної безпеки радянського зразка.

Сьогодні в Казахстані є чинною військово-політична доктрина 2007 р., яка передбачає, що КНБ і служба зовнішньої розвідки є основними суб'єктами протидії зовнішнім і внутрішнім потенційним загрозам. Проте у випадку військової загрози основне навантаження зі збройного опору загрозам національної безпеки здійснюють збройні сили республіки. У зазначеному контексті їхнє призначення полягає в оперативній протидії і локалізації регіо-

нальних військових конфліктів низької інтенсивності, військовому реагуванню на кризові ситуації. Сьогодні збройні сили Казахстану перебувають в оперативному підпорядкуванні Комітету начальників штабів кожного різновиду військ. Комітет начальників штабів також здійснює управління військовими формуваннями, які не належать до збройних сил структурно – це Республіканська гвардія, Внутрішні війська МВС РК і Прикордонна служба КНБ РК. У той же час основним суб'єктом військового управління є президент республіки як верховний головнокомандувач. Також президенту підпорядковуються десантно-штурмові війська як елітний підрозділ армії Казахстану. Міністерство оборони компетентне вирішувати питання розвитку збройних сил та планування їхньої технічної і організаційної модифікації. Для підвищення ефективності управління збройні сили Казахстану розділені на чотири регіональні командування: «Астана» (Караганда), «Схід» (Семіпалатинськ), «Захід» (Атирау), «Південь» (Тараз) (Хроленко, 2019).

У цілому модель здійснення компетенції суб'єктами військового управління в Казахстані передбачає одночасне залучення всіх складових частин воєнної організації держави для виконання завдань у сфері національної безпеки й оборони. При цьому пріоритет в управлінні всіма силами і засобами, включаючи військові формування МВС і КНБ, надається органам військового управління в особі Комітету начальників штабів.

Досвід адміністрування національної безпеки й оборони **Індії** також є важливим для України, адже протягом останніх років між державами значно активізувалося економічне співробітництво. Формально в Індії не існує сьгодні стратегії (концепції) національної безпеки. Натомість існують окремі доктрини щодо конкретних питань, як то Ядерна доктрина Індії 1999 р. (Коломоєць, 2012: 167). Формування функціональної моделі національної безпеки й оборони Індії історично відбувалося з урахуванням того, що основними безпековими викликами для держави були і є тероризм, етнічний сепаратизм, релігійний екстремізм, наксалізм (підривна діяльність крайніх лівих екстремістів), загроза зовнішнього вторгнення з боку держав-сусідів, ядерна загроза. Базовим концептом системи адміністрування військової безпеки є розрахунок виключно на власні сили.

Основним органом, який фахово призначений протидіяти як внутрішнім, так і зовнішнім загрозам національної безпеки, є збройні сили держави, які утворилися в 1949 р. і формуються виключно на контрактній основі. Збройні сили керуються міністерством оборони. Формально верховним головнокомандувачем є індійський президент, але фактично стратегічне управління здійснює уряд на чолі із Прем'єр-міністром. У структуру збройних сил входять сухопутні війська (більше 1 млн. військовослужбовців), які складаються з 6-ти територіальних командувань, військово-повітряні сили, військово-морські сили, ядерні сили (мають власну адміністрацію ядерного командування). Крім цього, саме МО

здійснює управління низкою воєнізованих формувань, які відповідальні за забезпечення різних складових частин національної безпеки й оборони. Зокрема, це національні воєнізовані сили безпеки, берегова охорона та ін. У цілому модель адміністрування діяльності структур, які виконують завдання із забезпечення національної безпеки й оборони Індії, вказує на першочерговість забезпечення внутрішнього спокою і правопорядку в державі.

4. Висновки та перспективи подальших досліджень

Сьогодні в таких державах, як Грузія, Казахстан і Індія, адміністрування забезпечення національної безпеки й оборони здійснюється розгалуженою системою органів військового управління. Серед них найбільш важливою інституцією є збройні сили держави, які беруть на себе основне навантаження у частині збройного захисту державного суверенітету, територіальної цілісності і силової протидії тероризму. Доктринальне розроблення вітчизняними науковцями моделей адміністрування національної безпеки й обороноздатності як союзницьких Україні держав пострадянського простору, так і розвинених держав Південної Азії є чинником накопичення систематизованої інформації, яка підлягає використанню у процесі реформування національної системи забезпечення державної безпеки й оборони України. У зв'язку із цим перспективним напрямом подальших наукових розроблень для вітчизняних фахівців є вироблення пропозицій щодо запозичення і впровадження кращого зарубіжного досвіду в національну практику функціонування сектору безпеки й оборони України. Особливо цікавим у зазначеному відношенні є досвід управління відповідними структурами, організаційно-правового забезпечення їхньої діяльності, визначення юридичних підстав застосуванням сил і спеціальних засобів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про рішення Ради національної безпеки й оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки й оборони України»: Указ Президента України від 14.03.2016 р. № 92/2016 Офіційний веб-сайт Верховної ради України URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016> (дата звернення: 25.05.2019).
2. Про рішення Ради національної безпеки й оборони України «Про Стратегічний оборонний бюлетень України»: Указ Президента України від 06.06.2016 р. № 240/216. Офіційне інтернет-представництво Президента України URL : <https://www.president.gov.ua/documents/2402016-20137/> (дата звернення: 22.05.2019).
3. Тищенко М.М., Богуцький В.В., Григоренко Є.І. *Військова адміністрація: навч. посіб.* / за заг. ред. М.М. Тищенка. 2-ге видання, переробл. та доповн. Харків: Право, 2014. 364 с.
4. У Грузії нова Концепція безпеки. Інформаційне агентство «Уніан». URL : <https://www.unian.ua/politics/587233->

uzgruziji-nova-kontsepsiya-bezpeki.html. (дата звернення: 23.05.2019).

5. Талалай Д.В. Досвід республіки Грузія щодо забезпечення національної безпеки. *Наше право*. 2014. №9. С. 31–37.
6. Каратаєв Р.Г. Цели и задачи системы обеспечения национальной безопасности Республики Казахстан в пограничной сфере. *Системы обработки информации*. 2009. Вып. 2(76). С. 140–145.
7. Хроленко А. Армия Казахстана: место в мировом рейтинге, вооружение и роль в регионе. *Интернет-издание «Sputniknews.kz»*. URL : <https://ru.sputniknews.kz/columnists/20180403/5151846/armiya-kazakhstan.html> (дата звернення: 19.05.2019).
8. Коломоєць О.В. Концепція національної безпеки Індії як модель ядерного стримування. *Проблеми міжнародних відносин: зб. наук. праць* / наук. ред. Б. Канцелярук та ін. К. КИМУ, 2012. Вип. 5. С. 166–180.

REFERENCES:

1. Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 4.03.2016 r. «Pro Kontsepsiuiu rozvytku sektoru bezpeky i oborony Ukrainy» vid 14.03.2016 r. № 92/2016 [Decree of the President of Ukraine On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine from March 4 2016 «On the Concept of the Development of the Security and Defense Sector of Ukraine» from March 14 2016 № 92/2016]. (2016, March 18). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016> [in Ukrainian]. (access date 25.05.2019).
2. Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 20.05.2016 r. «Pro Stratehichnyi oboronnyi biuletен Ukrainy» vid 06.06.2016 r. № 240/216 [Decree of the President of Ukraine On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine from May 20 2016 «On the Strategic defense bulletin of Ukraine» from June 6 2016 № 92/2016]. (n.d.). *president.gov.ua* Retrieved from https://www.president.gov.ua/documents/240_2016-20137/ [in Ukrainian]. (access date 22.05.2019).
3. Tyshchenko, M. M., Bohutskiy, V. V., & Hryhorenko, Ye. I. (2014). *Viiskova administratsiia – Military administration* (2nd ed., rev.). M. M. Tyshchenko (Eds.). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
4. U Hruzii nova Kontsepsiia bezpeky [Georgia has a new Security Concept]. (n.d.). *unian.ua*. Retrieved from <https://www.unian.ua/politics/587233-u-gruziji-nova-kontsepsiya-bezpeki.html>. [in Ukrainian]. (access date: 23.05.2019).
5. Talalai, D. V. (2014). Dosvid respubliky Hruzii shhodo zabezpechennia natsionalnoi bezpeky [The experience of the republic of Georgia in ensuring national security]. *Nashe pravo – Our law*, 9, 31-37 [in Ukrainian].
6. Karataev, R. G. (2009). Tseli i zadachi sistemy obespecheniya natsional'noy bezopasnosti Respubliki Kazakhstan v pogranichnoy sfere [Aims and tasks of the national security system of the Republic of Kazakhstan in the border area]. *Sistemi obrobki informatsii - Information processing systems*, issue 2 (76), 140-145 [in Russian].
7. Khrolenko, A. Armiya Kazakhstana: mesto v mirovom reytinge, vooruzhenie i rol' v regione [Kazakhstan Army: the place in the world ranking]. (n.d.). *Sputniknews.kz*. Retrieved from https://ru.sputniknews.kz/columnists/20180403/51_51846/armiya-kazakhstan.html [in Russian] (access date: 19.05.2019).
8. Kolomoiets, O. V. (2012). Kontsepsiia natsionalnoi bezpeky Indii yak model yadernoho strymuvannia [India's National Security Concept as a model of nuclear deterrence]. B. Kantseliaruk et al. (Eds.), *Problemy mizhnarodnykh vidnosyn: zb. nauk. prats - Problems of international relations: scientific works collection*. (Issue 5), (pp. 166-180). Kyiv: KyMU [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 20.06.2019.
The article was received 20 June 2019.